

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА

Останні роки для громадян України характеризуються насиченістю таких подій в їхньому житті, що викликають особливо сильні емоційні переживання. Військовослужбовці виконують службово-бойові завдання, постійно пов'язані з ризиком для життя. У таких умовах службово-бойової діяльності виникають різні психічні стани, особливе місце серед яких належить стресу.

Неможливість адекватного відреагування та фіксація на ситуаціях травмивного характеру мають наслідки в подальшому душевному житті. Феномен суїциду (самогубство або спроба самогубства) найчастіше пов'язується з поданням про психологічну кризу особистості, під якою розуміється гострий емоційний стан, викликаний якимись особливими, особистісно значущими психотравмуючими подіями. Причому, це криза такого масштабу, такої інтенсивності, що весь попередній життєвий досвід людини, що зважився на самогубство, не може підказати йому іншого виходу з ситуації, яку він вважає нестерпною [1, с. 33].

Така психологічна криза може виникнути раптово (під впливом сильного афекту). Але часто внутрішня душевна напруженість накопичується поступово, поєднуючи в собі різноманітні негативні емоції. Вони накладаються одна на іншу, заклопотаність переходить в тривогу, тривога змінюється безнадією. Людина втрачає віру в себе, в здатність подолати несприятливі обставини, виникає внутрішній конфлікт «неприйняття самого себе», «самозаперечення», з'являється відчуття «втрати сенсу життя».

Використання психологічного підходу до визначення суїцидального ризику дозволяє встановити групові та індивідуально-психологічні чинники ризику. До числа

групових факторів, що визначають підвищену ймовірність виникнення суїцидальної поведінки, тобто загальний суїцидальний ризик, відносяться:

а) соціально-психологічні: важка морально-психологічна обстановка в військовому колективі, обумовлена зокрема, нестатутними взаємовідносинами між військовослужбовцями, порушенням дисциплінарної практики командирами і начальниками.

б) службові: початковий період проходження військової служби; несення вартової служби та бойового чергування (зі зброєю);

в) вікові особливості військовослужбовців строкової служби;

г) хронологічні ознаки: час року, дні тижня, час доби. [1, с. 26].

Дослідження показало, що на основі різних поведінкових проявів можна своєчасно виявити військовослужбовців з високою ймовірністю реалізації наявних суїцидальних тенденцій, тобто з ризиком суїцидальних дій. До числа таких ознак належать:

– Відкриті висловлювання про бажання накласти на себе руки (товаришам по службі, командирам, в листах родичам і знайомим);

– Непрямі натяки на можливість суїцидальних дій (наприклад, поява в колі товаришів по службі з петлею на шиї з брючного ремня, мотузки, телефонного дроту і т.п. ; публічна демонстрація петлі з будь-яких гнучких предметів; гра зі зброєю з імітацією самогубств і т.д.)

– Активна попередня підготовка, цілеспрямований пошук, засобів накласти на себе руки (збирання таблеток, залишення і утайка патронів після виконання навчальних стрільб, пошук і зберігання отруйних рідин і т.д.);

– Фіксація на прикладах самогубства (часті розмови про самогубства взагалі);

– Надзвичайно наполегливі прохання про переведення в інший підрозділ, про госпіталізацію, надання відпустки за сімейними обставинами (найчастіше військовослужбовці звертаються до родичів і знайомих з проханням направити до

військової частини «фіктивну» телеграму про важкий сімейний стан);

- Порушення міжособистісних відносин, звуження кола контактів у військовому колективі, прагнення до усамітнення;

- Раптовий прояв невластивих раніше військовослужбовцю рис акуратності, відвертості, щедрості (роздача особистих речей, фотоальбомів, радіоприймачів, значків, обмундирування тощо);

- Втрата інтересу до навколишнього (аж до повної відчуженості) [2, с. 26].

Напрямки діяльності психолога, пов'язаними з суїцидологічною превенцією:

- 1) вивчення соціально психологічних поцесів у військових колективах, психологічних характеристик різних категорій військовослужбовців в ході бойової і морально-психологічної підготовки, несення бойового чергування, вартової і внутрішньої служби;

- 2) активне сприяння командуванню у визначенні найбільш доцільних шляхів впливу на психіку воїнів, формування морально-психологічних якостей, що відповідають вимогам службової діяльності;

- 3) виявлення причин, умов і передумов, що сприяють виявленню суїцидальних пригод, своєчасне інформування та вироблення пропозицій командуванню про необхідність проведення тих чи інших організаційних заходів щодо їх усунення;

- 4) своєчасна розробка рекомендацій по роботі з військовослужбовцями строкової служби, які мають ознаки труднощів адаптації; проведення експериментально-психологічних обстежень з метою виявлення військовослужбовців з підвищеним суїцидальним ризиком. На основі отриманої інформації складати і вести суїцидологічну картотеку;

- 5) активне виявлення і обстеження військовослужбовців з суїцидонебезпечними станами і тенденціями. У випадках термінової необхідності забезпечувати їх напрямок в госпіталь (кризовий стаціонар) або до найближчої лікувальної установи;

6) проведення психологічного аналізу кожного випадку суїциду, і участь в якості спеціаліста-експерта в розслідуванні справ, пов'язаних з самогубством військовослужбовців;

7) участь спільно з лікарем частини в амбулаторному прийомі військовослужбовців;

8) проведення занять з офіцерами підрозділів по заходах профілактики самогубств і замахів на самогубство, ознайомлення їх з принципами та методами оказання першої психологічної допомоги підлеглим, в вирішенні кризової ситуації, своєчасному розпізнаванні осіб з високою ймовірністю суїцидального вчинку [3, с. 44].

Таким чином, гострота і актуальність проблеми суїцидальної поведінки військовослужбовців вимагає від військових психологів і всіх посадових осіб розуміння сутності цього явища, володіння основними методами його діагностики та організації профілактичної роботи.

Список використаних джерел

1. Лазебная Е.О. Военно-травматический стресс: особенности посттравматической адаптации участников боевых действий / Е.О. Лазебная, М.В. Зеленова // Психологический журнал. – 1999. – № 5. – С. 62–74.

2. Рудська І.І., Манько В.М. Загальна і військова психологія : підручник у 2-х частинах. / І.І. Рудська, В.М. Манько – М.: Кордон, 2004. – С. 97–103.

3. Современная военная психология : Хрестоматия / А.Е. Тарас. – Минск : Харвест, 2003. – С. 98–115.